Návrat z babylonského zajatia

Znovu postavenie chrámu, Jeruzalema a jeho hradieb

Úvod

Dejiny spásy izraelského národa sú zasadené do dejín národov a sú úzko previazané.
V dejinách spásy Izraela, ako aj v dejinách národov vidíme zvrchovanú Božiu vládu, jeho suverenitu, jeho mocné rameno a prítomnosť. To je dôvod, prečo sa k tejto histórii vraciame, prečo o nej opätovne premýšľame. Prítomnosť Božej zvrchovanosti v každom aspekte týchto dejín zjavuje Božiu slávu a upevňuje našu vieru. Upevňuje našu vieru v Božie slovo, že všetko, čo Boh povie a vyriekne, je pravda a stane sa. Upevňuje našu vieru, že všetky Božie zasľúbenia sa splnia, že všetky Božie predpovede vyrieknuté cez proroctvá Božích mužov sa naplnia a naplnia sa v tom čase, ktorý Boh prorocky oznámil. To posilňuje našu dôveru v Pána a v jeho slovo. V tejto časti si pripomenieme tri etapy v dejinách spásy Izraela, v ktorých tak zreteľne vidno Božiu vládu a jeho vedenie:

(1) Boží súd nad neposlušným Božím ľudom: zánik Severného a Južného kráľovstva a zavlečenie

Júdu a Benjamína do babylonského zajatia

(2) Vyhnanstvo v Babylone, život pod nadvládou cudzieho národa

(3) Obnova: znovu-postavenie chrámu, obnova Jeruzalema, obnova krajiny

Boží súd nad Izraelom (v zmysle kmene Izraela a kmene Júdu) bol súčasťou spásy tohto ľudu, ktorý si Boh zvláštne oddelil a viedol. Tento súd ich odvrátil od modloslužby a čiastočne aj od bezbožnosti, neposlušnosti, vzbury, neprávosti a nevery. Vyhnanstvom v Babylone ich priviedol k pokániu a náprave. Navrátil ich do Božej blízkosti. Tieto udalosti opätovne zjavili Božiu trpezlivosť a milosť, ktorú Boh prejavuje svojmu ľudu.

Čo sa týka súdu, Boh tento časný súd nad Izraelom a Júdom vopred oznámil. Prostredníctvom prorokov oznámil Judskému kráľovstvu, že príde ním poslaný babylonský kráľ, ktorý zničí mesto a krajinu a odvedie ich do zajatia. Dokonca im prikázal, že sa tomu nemajú brániť, nemajú s ním bojovať, ale majú sa nechať vziať do zajatia (Jeremiáš 27:12-17 a celá 27. kapitola). Babylonský kráľ prišiel, ale bojovali proti nemu, nešli dobrovoľne do zajatia.

Čo sa týka zajatia, Boh im oznámil, ako dlho bude zajatie trvať. Oznámil im, že v zajatí budú 70 rokov (Jeremiáš 25:11-12, 29:10). Aj keď slúžili cudziemu národu, ktorý si ich podrobil, ich osud nebol v rukách tohto národa, ale v Božích rukách. Božiu zvrchovanosť vidíme v tom, že zajatie trvalo skutočne 70 rokov, presne tak ako im to Boh oznámil.

Čo sa týka obnovy, opäť vidíme Božiu zvrchovanú vládu. Napriek nepriateľstvu a protivenstvu neprajníkov obnova sa diala presne podľa Božieho zvrchovaného plánu. Aj dĺžku trvania obdobia od prepustenia zo zajatia po príchod Spasiteľa stanovil Boh a oznámil cez proroka Daniela (Daniel 9:24-27).

Dokonca vidíme, že v tomto období súdu, zajatia a obnovy Boh zvrchovane riadil aj dejiny pohanských národov, aj tých najväčších svetových ríš, ktorým vládli najmocnejší králi staroveku, a mnohé z tých udalostí a okolností dokonca vopred oznámil cez svojich prorokov. V tom spočíva naša dôvera v Pána, že všetko, čo si Boh zaumieni, aj vykoná a stane sa podľa jeho vôle. Alebo inak povedané, nestane sa nič, čo by nepodliehalo Božej zvrchovanej vláde.

Chronológia a datovanie týchto udalostí

Keď si pripomíname tieto udalosti, tak nás samozrejme zaujíma, čo sa kedy stalo a aká je časová postupnosť všetkých týchto biblických historických udalostí. Zaujíma nás datovanie v systéme nášho letopočtu, čiže v rokoch pred Kristom. Písmo nepoužíva systém datovania udalostí v rokoch pred Kristom a neumiestňuje ich na číselnú časovú os, čo by bolo tzv. *absolú tne datovanie*
. Používa tzv.
relatívny systém datovania
, v ktorom nejakú udalosť stanovuje vzhľadom na inú udalosť tiež neurčenú dátumom, ale udalosť dobre rozpoznateľnú. Obyčajne vzťažnou udalosťou je rok kraľovania kráľa, v ktorom príslušná udalosť nastala. Môže ísť o kráľov Severného kráľovstva, Južného kráľovstva či o pohanských kráľov. Pretože ide o relatívne datovanie, je niekedy veľmi ťažké niektoré biblické udalosti harmonizovať a zoradiť do chronologickej postupnosti.

Ako ukážeme aj v tomto článku, je teda náročné až problematické stanoviť chronológiu udalostí v systéme nášho letopočtu v rokoch pred Kristom. K tomu slúži ako pomôcka sekulárna (svetská) história. Poznatky sekulárnej histórie pochádzajú z dochovaných spisov historikov, najmä tých starovekých, aj z dobových spisov samotných starovekých kráľov. Tieto spisy, ak sa historicky nedochovali, pochádzajú z archeologických nálezov získaných z vykopávok. Mnohé historické poznatky pochádzajú z hlinených tabuliek či valčekov so zápisom v klinovom písme, z obeliskov či kamenných priečelí chrámov, alebo kráľovských palácov.

Dôležité je uvedomiť si, že aj sekulárna rekonštrukcia, harmonizácia a chronologizácia histórie nemusí byť kompletná, sama osebe môže byť problematická a nie vždy jednoznačná. Historické záznamy tých istých udalostí a kráľov sa môžu v rôznych zdrojoch líšiť.

Niekedy je problém stotožniť niektorých kráľov kvôli rôznym menám, ktoré sa pre nich používali. Osobné mená kráľov a ich kráľovské mená sa často líšia. Rôzne národy niekedy používali rôzne mená pre toho istého kráľa. Obzvlášť náročné je priradiť kráľov a udalosti s nimi spojené zo svetských zdrojov ku kráľom a udalostiam, ktorí a ktoré sú spomenuté v Biblii. Existujú tu viaceré nejednoznačnosti (viacznačnosti). V článku na ne poukazujeme.

Pri tom všetkom je najdôležitejšie uvedomiť si nasledovné: Písmo (Biblia) je zapísané Božie slovo, ktoré je pravdivé a neomylné. Historikmi a archeológmi zrekonštruované a datované dejiny národov nie sú neomylné a zaručene pravdivé. Preto najvyššou autoritou aj v otázke dejín národov zostáva Písmo. Písmo nikdy nerevidujeme! Naopak, sekulárne dejiny národov sa vždy snažíme zosúladiť s výpoveďou Písma.

Sekulárna história môže poslúžiť ako užitočná pomôcka pri chronologizácii biblických dejín, nikdy ju však nemôžeme považovať za záväznú autoritu. Nemôžeme kvôli nej ohýbať či prepisovať výpovede Písma. Aj keby sa nám nemalo podariť úspešne chronologizovať (chronologicky zoradiť) všetky biblické dejiny v systéme počítania rokov pred Kristom, aj vtedy biblické výpovede ohľadom dejín zostávajú pravdivé a neomylné a sekulárnym (svetským) historickým zdrojom nadradené.

Stručná rekapitulácia dynastií kráľov Babylonskej, Médskej a Perzskej ríše podľa sekulárnej histórie

Asýrskej, Babylonskej, Médskej a Perzskej (Médsko-Perzskej) ríši a ich kráľom sme sa venovali už v článku „Stručná história izraelského národa“ v častiach 3 a 4 (*Solas* číslo 62, jar 2024). Tu si chceme pripomenúť tých kráľov, ktorí zohrali kľúčovú úlohu v Božom pláne spásy jeho ľudu, a zasadiť ich do historického kontextu.

Babylonská ríša a jej králi

Babylonská ríša (nazývaná aj Chaldejská či Novobabylonská) sa stala svetovou ríšou (mocnosťou) v roku 626 pred Kristom po páde Asýrskej ríše. Babylonská ríša trvala do roku 539 pred Kristom. Jej najväčším (najmocnejším) kráľom bol Nabuchodonozor. Babylon (ako ríšu) si v roku 539 podmanili Médovia a Peržania za perzského kráľa Kýra (Cýra). Ríša v dobe svojho najväčšieho rozkvetu zahrňovala dnešný Irak, juhovýchodné Turecko, Sýriu, Kanaán (Palestínu) a severozápadnú časť Arabského polostrova.

Nabopolasar

kraľoval 626–605 pred Kristom. Vzbúril sa voči Asýrii, zničil ju a založil Novobabylonskú ríšu.

Nabuchodonozor (Nebukadnesar)

sa ujal vlády v roku 605 pred Kristom. V ríši kraľoval najdlhšie, 43 rokov (605–562). Bol to mimoriadne schopný panovník a vojvodca. Hlavným mestom Novobabylonskej ríše bolo mesto Babylon, ktoré potom slúžilo ako regionálne hlavné centrum aj ďalších ríš. Júdu vzal do zajatia počas štyroch vĺn pri výbojoch voči Južnému kráľovstvu a Egyptu. Odvedenie prvej vlny zajatcov do Babylona, vrátane Daniela a jeho troch priateľov, sa udialo v roku 605 (s neistotou 606/604). V roku 586 zničil (vyplienil) Jeruzalem vrátane chrámu (tretia vlna deportácie, pozri zdroj).[1)]

Evil-Mérodach (Amel-Marduk)

Nabuchodonozorov syn (korunný princ, nie najstarší syn), vládol po svojom otcovi iba dva roky (562–560 pred Kristom). V Biblii sa spomína v súvislosti s prepustením judského kráľa Jehojachina (prepustil ho po 37 rokoch väznenia) v prvom roku svojho kraľovania (2. kráľov 25:27; Jeremiáš 52:31-34).

Neriglissar (Nergal)

zabil Evil-Mérodacha a uzurpoval si trón v roku 560 pred Kristom. Vládol len 4 roky do roku 556. Bol zaťom kráľa Nabuchodonozora, ale nie jeho pokrvným príbuzným. V Biblii je spomenutý ako Nergal-šarecer (Jeremiáš 39:13), náčelník mágov. Po jeho smrti vládol niekoľko mesiacov jeho syn Labaši-Marduk, ktorého zabili sprisahanci okolo Nabonida vedení jeho synom Balsazárom.

Nabonid (Nabonidus)

nastúpil na trón ako uzurpátor po vražde Neriglissarovho ešte mladého syna v roku 556. Bol posledným kráľom Novobabylonskej ríše (Babylonie). V roku 539 si Babyloniu podmanil perzský kráľ Kýros Veľký, čím ukončil Nabonidovo kraľovanie aj existenciu Babylonskej ríše. Nabonid nepochádzal z kráľovského rodu. Vládol v rokoch 556–539 pred Kristom. Podľa niektorých historikov bol pravdepodobne ženatý s niektorou Nabuchodonozorovou dcérou.

Prvorodeným synom Nabonida bol Balsazár. Nabonid ako kráľ Babylonie sa nezdržiaval v Babylone (hlavnom meste) celý čas svojho vládnutia. Viac sa zdržiaval v Arábii, stovky kilometrov od Babylona. Počas jeho neprítomnosti v Babylone namiesto neho vládol (kraľoval) ako korunný princ či miestodržiteľ jeho syn Balsazár.

Balsazár

bol spoluvládcom svojho otca Nabonida počas jeho neprítomnosti v Babylone v rokoch 550 – 539 (asi desať rokov). Preto prorok Daniel uvádza ako kráľa Babylona *Balsazára* a nie *Nabonid a*
(Daniel 5:11-12).
To aj vysvetľuje, prečo chcel Balsazár ustanoviť Daniela (ak vyloží text zázračne napísaný časťou ruky na stenu) za tretieho v kráľovstve a nie za druhého (Daniel 5:7 a 29). Prvé postavenie patrilo Nabonidovi a druhé Balsazárovi.

V októbri roku 539 pred Kristom vstúpilo perzské vojsko do Babylona. Balsazár bol zabitý. Nevie sa presne, či Nabonid bol zabitý alebo iba zajatý a poslaný do vyhnanstva. Nabonidom a Balsazárom skončili vlastné dejiny Babylonie, ktorá odvtedy bola už len súčasťou svojich mocnejších susedov.

V literatúre o histórii sa uvádza, že celé storočia bol kráľ Balsazár pre historikov záhadou, keďže bol známy prakticky len z biblickej knihy Daniel. Starovekí historici (ako Herodotos, Megasthenes, Berossus a Alexander Polyhistor) a dokumenty písané v klinovom písme pochádzajúce z archeologických nálezov uvádzajú, že posledným kráľom Novobabylonskej ríše bol Nabonid. Skeptickí sekulárni historici kvôli tomu spochybňovali hodnovernosť Biblie. Až séria neskorších archeologických nálezov potvrdila existenciu Balsazára ako kráľa Babylona.[2)] V roku 1854 sa v Chaldejskom Ure našli hlinené valčeky, ktoré uvádzajú, že Balsazár je Nabonidov najstarší (prvorodený) syn. V roku 1882 sa našiel dokument (Nabonidova kronika zapísaná klinovým písmom na hlinenej tabuľke), ktorý uvádza, že Nabonid ustanovil Balsazára za kráľa v Babylone počas svojej neprítomnosti. V kronike sa uvádza aj to, že pri páde Babylona nebol Nabonid prítomný v Babylone. Našli sa aj ďalšie písomnosti potvrdzujúce, že Nabonid a Balsazár kraľovali spoločne, že Nabonid ustanovil Balsazára za panovníka nad Babylonom.

Toto je názorný príklad toho, prečo musíme vždy mať autoritu Biblie nadradenú autorite sekulárnej histórie a všeobecne sekulárnemu poznaniu. Aj keby sme nedokázali uspokojivo harmonizovať či synchronizovať niektoré postavy či udalosti biblických dejín so sekulárnou históriou, vždy považujme biblické výpovede, aj tie o dejinách národov, za pravdivé a neomylné a nadradené sekulárnej histórii a sekulárnym zdrojom.

Perzská (Médsko-Perzská) ríša a jej králi

Na konci druhého a začiatku prvého tisícročia pred Kristom pritiahli árijské kmene v niekoľkých vlnách na iránsku planinu a usadili sa tu. Z nich sa postupom času do popredia dostali dve etniká, Médovia a Peržania. Istú dobu bola Médska ríša dominujúcou a územie Peržanov bolo pod jej nadvládou. Kráľom Perzie sa stal v roku 559 pred Kristom Kýros (Kýros II. Perzský, neskôr známy ako Kýros Veľký alebo podľa Roháčkovho prekladu Biblie Cýrus). Kráľ Médskeho kráľovstva Astyages (bol posledným kráľom tohto kráľovstva) vypovedal v roku 550 pred Kristom vojnu Novobabylonskej ríši. Toho využil Peržan Kýros, ktorý bol v tej dobe ešte médskym vazalom, ovládol Médsko (s pomocou Babylončanov, s ktorými sa pre to v tomto roku

spojil) a začlenil ho do Perzie. Takto získali Peržania nadvládu nad Médmi. Médovia sa síce stali poddanými Perzie, ale aj naďalej hrali dôležitú úlohu v Perzskej ríši, preto môžeme hovoriť aj o Médsko-Perzskej (či Médo-Perzskej) ríši (pozri napr. 1. kapitolu knihy Ester; Daniel 5:28, 9:1, 11:1). V roku 539 to boli Peržania a Médovia, ktorí už spoločne porazili Babylonskú ríšu a vládli nad jej územím a jej bývalými provinciami.

V Perzskom kráľovstve a neskôr v celej Perzskej ríši vládla dynastia Achajmenovcov. Všetky roky uvedené nižšie v zátvorke sú rokmi „pred Kristom“ a vyznačujú roky vlády príslušného kráľa.

Achajmenés (Achaemenes) (705–675)

bol kráľom Perzie skôr, ako sa stala ríšou.

Teispés (675–640),

syn Achaemenesa, bol kráľom Perzie (skôr ako sa stala ríšou).

Kýros I.□ Perzský (640–600),

syn Teispésa, kráľ Perzie (skôr ako sa stala ríšou), starý otec Kýra Veľkého.

Kambyses I. (600–559),

syn Kýra I., kráľ Perzie (skôr ako sa stala ríšou), otec Kýra Veľkého.

Kýros Veľký (*Kýros II. Perzský*) (559–530)

je zakladateľom Perzskej ríše s hlavným mestom Perzepolis, považovanej za svetovú veľmoc. Podrobil si Médske kráľovstvo. Podrobil si Novobabylonskú ríšu a iné krajiny. Najväčší rozmach však dosiahla Perzská ríša za Dária Veľkého.

Kýros dovolil podmaneným národom v ríši zachovať si ich náboženstvo a kultúrne zvyky. Vydal edikt na návrat Židov v prvom roku svojej vlády v Babylone (538). Týmto ediktom (kráľovským výnosom, dekrétom) sa skončilo 70-ročné zajatie (vyhnanstvo) Židov. Kýros Veľký mal dve dcéry, (princezné) Artystonu a Attosu, a dvoch synov, Kambysesa II. (kráľ 530–522) a Smerdisa (princ, známy aj ako Bardiya).

Kambyses II. (530–522),

syn Kýra Veľkého a jeho následník trónu.

Smerdis (*Bardiya*) (522–522),

syn Kýra Veľkého a princ, mladší brat Kambysesa II. Historické zdroje o tomto kráľovi sa značne líšia. Buď samotný Smerdis vládol 7 mesiacov v roku 522 (k čomu sa prikláňajú súčasní historici), alebo vládol namiesto neho a pod jeho menom mág a podvodník, uzurpátor Méd Gaumata (tradičný výklad). Nech už to bol ktorýkoľvek z nich, panovanie tohto kráľa ukončili sprisahanci, súčasťou ktorých bol údajne aj Dárius.

Dárius Veľký (*Dárius I.*) (522–486)

bol kráľ Perzskej ríše na jej vrchole. Syn princa Hystaspesa, ktorý bol synom princa Arsamesa, ktorý bol synom princa Ariaramnesa (brat Kýra I.), ktorý bol synom Teispésa. V druhom roku jeho vlády bola obnovená dočasne pozastavená stavba jeruzalemského chrámu (Ezdráš 4:24), čo by malo byť v roku 520 pred Kristom. V šiestom roku jeho vlády bol chrám dokončený (Ezdráš 6:15), čo by malo byť v roku 516 pred Kristom. Chrám sa teda podľa Knihy Ezdráš staval približne 20 rokov (536–516).

Xerxes I. Veľký (485–465)

je syn a následník Dária Veľkého, kráľ Perzskej ríše. Bol najstarším synom Dária Veľkého a jeho manželky Attosy (dcéry Kýra Veľkého). Jeho synom bol Artaxerxes I. (Longimanus), následník trónu. Medzi ďalšími synmi boli aj korunný princ menom Dárius, satrapa Bactrie menom Hystaspes a satrapa Egypta menom Arsames.

Artaxerxes I. (*Longimanus*) (464–424)

bol syn a následník Xerxesa Veľkého, kráľa Perzskej ríše. Xerxes aj jeho syn princ Dárius boli zabití sprisahancami. Tretí syn v tejto línii, Artaxerxes, sa pomstil na sprisahancoch a ujal sa trónu. Prímeno Longimanus znamená „dlhoruký“, lebo údajne mal pravú ruku dlhšiu ako ľavú. Jeho synmi boli aj Xerxes II. (kráľ Perzie v roku 424), Sogdianus (kráľ Perzie v rokoch 424–423), Dárius II. (Ochus), následník trónu (kráľ Perzie v rokoch 423–404), a satrapa Frýgie menom Arsites.

Následníkom Artaxerxa I. (Longimana) bol jeho syn Xerxes II. Ten vládol len mesiac a pol, lebo ho zabil jeho brat Sogdianus. Sogdiana zabil Ochus. Aj Ochusa chcel zabiť Arsites, Ochus však unikol. Ochus prijal meno Dárius. Kvôli krátkosti kraľovania sa ani Xerxes II., ani Sogdianus neuvádzajú v línii kráľov v babylonských záznamoch na hlinených tabuľkách.

Dárius II. (*Ochus*) (423–404),

syn a následník Artaxerxa I.

Artaxerxes II. (*Arses*) (404–358),

syn a následník Dária II.

Artaxerxes III. (*Ochus*) (358–338),

syn a následník Artaxerxa II.

Artaxerxes IV. (*Arses*) (338–336),

syn a následník Artaxerxa III. Jeho otca otrávil eunuch menom Bagoas, aby dosadil na trón Artaxerxa IV., ktorého ovládal. Artaxerxes IV. sa pokúsil nechať otráviť eunucha, aby sa vymanil spod jeho vplyvu, ale neuspel. Následne Artaxerxa IV. nechal eunuch otráviť a na trón dosadil Arsesovho bratranca Dária III.

Dynastiu perzských kráľov ukončil a Perzskú ríšu porazil macedónsky (grécky) kráľ Alexander Veľký okolo roku 330 pred Kristom. Už za vlády jeho otca, macedónskeho kráľa Filipa II., sa sformovala takzvaná Grécka liga, ktorá bojovala proti Perzskej ríši. V čase Alexandra Veľkého už bola Perzská ríša značne oslabená.

Stručná rekapitulácia súdu, vyhnanstva a obnovy Izraela

Izraelský národ sa voči svojmu Bohu správal spurne a neverne – bol to národ *tvrdej šije* (5. Mojžišova 9:13). Za to ho stíhali časté časné súdy a tresty. Desať izraelských kmeňov Severného izraelského kráľovstva bolo v roku 722 pred Kristom odvedených do asýrskeho zajatia. Tým Severné izraelské kráľovstvo zaniklo a územie Severného kráľovstva, územie Samárie, sa stalo asýrskou provinciou, kam Asýrčania presídlili iné (pohanské) národy, ktoré si tiež podmanili.

Ostávajúce dva kmene, Júda a Benjamín, boli najmenej v štyroch vlnách odvedené kráľom Nabuchodonozorom do babylonského zajatia.[1)] Keď je reč o babylonskom zajatí, ide o zajatie Júdu a Benjamína. Tieto dva kmene tvorili Južné kráľovstvo s hlavným mestom Jeruzalem, v ktorom stál chrám Boha Izraelovho. Medzi zajatými sa ocitli aj proroci Daniel a Ezechiel.

K prvej vlne deportácie Židov z Južného kráľovstva došlo v roku 605 (606-604 pri zvážení neistoty v datovaní) pred Kristom. Vtedy sa do zajatia dostal Daniel a jeho traja priatelia.[1)]
V roku 586 pred Kristom (tretia vlna deportácie) boli chrám (Šalamúnov) a Jeruzalem zbúrané a opustené. Tým skončila chrámová bohoslužba a Judsko ako kráľovstvo prestalo existovať.

Jeremiáš predpovedal babylonské zajatie (Jeremiáš 27:12) aj to, že sa Židom umožní návrat späť do ich krajiny (Jeremiáš 29:10). Tiež prorok Izaiáš predpovedal babylonské zajatie (Izaiáš 39:6) a hovoril aj o tom, že sa zajatci za vlády perzského kráľa Kýra (Cýra) vrátia späť do svojej vlasti (Izaiáš 44:28, v kontexte 44:21-45:13).

Babylonská ríša zanikla a jej územie a provincie sa dostali pod nadvládu Médsko-Perzskej veľmoci (ríše). Peržan Kýros sa podľa viacerých zdrojov ujal vlády v Babylone v októbri roku 539 pred Kristom. V prvom roku svojej vlády vydal dekrét (edikt), ktorý dovoľoval Židom vrátiť sa do ich vlasti a postaviť v Jeruzaleme chrám ich Bohu (2. kniha kroník 36:22-23; Ezdráš 1:1-6). Podľa všetkého dekrét bol vydaný v roku 538 pred Kristom.

Kýrovým ediktom sa oficiálne skočilo sedemdesiatročné babylonské zajatie (vyhnanstvo) Božieho ľudu. Mnohí z pokolenia Júdu a Benjamína a mnohí z kňazov a Levítov („*každý, ktorého ducha zobudil Boh*
“) išli hore do Jeruzalema stavať dom Hospodinov (Ezdráš 1:5). Začalo sa obdobie obnovy a návratu zajatých Židov späť na zasľúbené územie do Kanaánu. Tým bola obnovená územná samostatnosť Izraela
A)

, avšak len na spôsob autonómie, pretože aj naďalej zostali súčasťou Perzskej ríše (a následne neskorších svetových ríš).
Desať izraelských kmeňov Severného kráľovstva sa však stratilo v asýrskom rozptýlení.

Od návratu do vlasti Izrael už nikdy viac nebol a nie je rozdelený na dva národy a na dve zemské kráľovstvá. Tým sa naplnila časť proroctva (Ezechiel 37:22 – „*a nebudú viacej dvoma národami ani sa už nebudú viacej deliť na dve kráľovstvá, nikdy*
“). Toto proroctvo však má aj eschatologický rozmer a týka sa nebeského kráľovstva (Ezechiel 37:15-28). Od návratu do vlasti Izrael už viac nikdy nemal svojho vlastného zemského kráľa. Mali vládcov, ktorí však boli dosadení vládcom mocnosti, ktorá nad Izraelom panovala.

Obe zajatia, asýrske a babylonské, znamenali počiatok rozptyľovania izraelského ľudu medzi pohanské národy sveta. Nastalo to, čo im Boh oznamoval a pred čím ich tým aj varoval (3. Mojžišova 26:14-39, hlavne verše 33, 44-46; 5. Mojžišova 4:27, 28:64; Žalm 44:12; Jeremiáš 9:16, 13:24; Ezechiel 39:28; Zachariáš 7:14). V dobe stavania babylonskej veže boli ľudia Bohu neposlušní, a preto ich Boh rozptýlil po celej tvári zeme (1. Mojžišova 11:8), a tak sa to udialo aj izraelskému ľudu teraz. Začalo sa to očividným a veľkým asýrskym a babylonským vyhnanstvom. K rozptýleniu izraelského ľudu medzi národy sveta dochádzalo aj v ďalších obdobiach jeho histórie. Izraelský ľud aj v dnešnej dobe, hoci už má vlastný štát, ešte žije v rozptýlení uprostred pohanských národov po celej zemi.

Boží proroci oznamovali, že príde čas, keď Boh zhromaždí a navráti svoj ľud z rozptýlenia medzi národmi. Toto sa čiastočne a predobrazne udialo pri obnove po prepustení z babylonského zajatia. Tieto proroctvá sa však nenaplnili v úplnosti ani vtedy, ani pri prvom príchode Mesiáša. Naplnenie týchto proroctiev, konečný návrat rozptýlených Židov späť na

územie zasľúbenej krajiny a úplná duchovná obnova Izraela sa udeje v budúcnosti v súvislosti s druhým príchodom Krista (pozri napríklad Ezechiel 11:17-20, 39:28-29).

Výklad týchto starozákonných proroctiev o návrate do zasľúbenej krajiny je rovnako náročný ako výklad udalostí posledných čias. Sme presvedčení, že tieto proroctvá obsahujú niekoľko rovín:

Prvá rovina sa týka zemských záležitostí fyzických (genetických, etnických) potomkov Abraháma, Izáka a Jakoba, čiže potomkov Izraela.

Druhá rovina sa týka duchovných záležitostí (spásy) Bohom zachovaného *ostatku Izraela* poslednej generácie (Abrahámove deti podľa viery, ktoré sú fyzickými potomkami Izraela).

Tretia rovina sa týka Abrahámových detí podľa viery, ktoré sú z pohanov. O tejto rovine usudzujeme na základe toho, že proroctvá o úplnej obnove sú prepojené s naplnením zasľúbení spojených s Novou zmluvou, ktorými sú obriezka srdca, dar nového ducha, dar Božieho Ducha, dar vnútornej poslušnosti a vernosti.

Starozákonné proroctvá o úplnej (najmä duchovnej) obnove Izraela mierili na čas prvého príchodu Krista. Keďže Izrael svojho Spasiteľa pri jeho prvom príchode ako celý národ neprijal, naopak, ukrižoval ho („prebodol ho“), tieto starozákonné proroctvá sa im – ako národu – pri prvom Kristovom príchode nenaplnili. Izraelu ako národu sa tieto proroctvá (o návrate z rozptýlenia medzi národmi a o vnútornej duchovnej obnove) naplnia až pri Kristovom druhom príchode. Pri prvom Kristovom príchode v Spasiteľa uverili a prijali ho len niektorí jednotlivci z izraelského národa. Takto sa týmito jednotlivcami z Izraela naplnilo proroctvo o príchode Spasiteľa a jeho prijatí ako Mesiáša a Kráľa.

Zachariáš o príchode Izraelu zasľúbeného Kráľa a Mesiáša vyslovil nasledovné proroctvo: „*Ples aj veľmi, dcéra Siona, pokrikuj radostne, dcéra Jeruzalema! Hľa, tvoj kráľ príde k tebe, spravodlivý je a plný spasenia, chudobný a jazdiaci na oslovi, na osľati, žrebcovi oslíc“* (Zachariáš 9:9, pozri aj 2:10-11).

Nemali by sme prehliadať, že Zachariášovo proroctvo o príchode Mesiáša a Kráľa do Jeruzalema, jazdiac na osľati, sa už počas prvého príchodu Ježiša Krista na zem naplnilo. Na konci svojej pozemskej služby prišiel Ježiš Kristus na sviatok Paschy do Jeruzalema na osľati. Píše sa o tom vo všetkých štyroch evanjeliách (Matúš 21:1-11; Marek 11:1-10; Lukáš 19:28-38; Ján 12:12-13).

Časť izraelského národa s nadšením vítala a prijala Ježiša Krista z Nazareta ako zasľúbeného Mesiáša a Kráľa prichádzajúceho jazdiac na osľati. Ježiš Kristus prijal ich oslavovanie a uctievanie ako Kráľa Izraela a Mesiáša – neodmietol ho.

Bola to však len čiastka národa, ktorá ho prijala ako Mesiáša a Kráľa jazdiaceho na osľati. Bol to vyvolený *zostatok Izraela* tejto doby (Rímskym 11:5). Nie tak vodcovia národa, najvyšší kňazi, farizeji a zákonníci. Tí sa nad ním rozhorčovali, hnevali, neprijali ho ako kráľa, ale ho (rukou Rimanov) ukrižovali.

Starozákonné proroctvo o príchode Mesiáša a Kráľa jazdiaceho na osľati sa naplnilo. Národ Izrael ako celok však prichádzajúceho Mesiáša a Kráľa neprijal. Keď Ježiš vchádzal do Jeruzalema, zaplakal nad týmto mestom (tým vlastne nad celým národom Izrael) a vyslovil nové proroctvo o *ostatku Izraela*: „*Lebo vám hovorím, že ma už odteraz nikdy* ***neuvidíte, až poviete****: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom!“*
(Matúš 23:37-39). Toto proroctvo sa naplní pri jeho druhom príchode.

Pán Ježiš sa znova vráti na túto zem a príde do Jeruzalema. Nepríde však na osľati – toto sa už naplnilo. Apoštol Ján v zjavení videl Pána Ježiša, Kráľa kráľov a Pána pánov, *prichádzať jazdiac na bielom koni*
(Zjavenie 19:11) – teda už nie na osľati, ale na bielom koni. Podrobnejšie o udalosti Pánovho príchodu do Jeruzalema na Paschu v období jeho ukrižovania píšeme v pripravovanej ďalšej časti tohto cyklu.

Tým, ktorí sú „Židmi skryte, v srdci“ a majú obriezku srdca v duchu (Rímskym 2:29), ktorí sú „z obriezky Kristovej“ (Kolosenským 2:11) a nie z obriezky tela, čiže deťom Abrahámovým podľa viery, či už z pohanov, alebo zo Židov, sa starozákonné proroctvá, úzko prepojené so zasľúbeniami Novej zmluvy, naplnili pri prvom Kristovom príchode po vyliatí Svätého Ducha na

Letnice. Takíto Židia a pohania sa k Bohu obracajú vierou v evanjelium aj v prítomnej dobe.

V tejto časti sa venujeme návratu presídlencov z babylonského zajatia, výstavbe chrámu, mesta Jeruzalem a jeho hradieb. V závere článku sa však okrajovo dotýkame aj obdobia od tejto obnovy až po príchod Spasiteľa k svojmu ľudu. O tomto období prorokoval prorok Daniel počas svojho pobytu v babylonskom vyhnanstve. Jeho proroctvá sa týkajú svetových ríš a panovania kráľov (vládcov) v tomto období. Je v nich prítomná hlavná myšlienka o porážke týchto ríš a nástupe večného nebeského kráľovstva. Danielove proroctvá o týchto ríšach sa historicky naplnili. Avšak prvým Kristovým príchodom sa nenaplnili úplne. Obsahujú rovinu, ktorej naplnenie je odložené na čas druhého Kristovho príchodu. Preto sa v tejto časti týchto proroctiev dotýkame aspoň okrajovo.

Poučné z príbehu Izraela a babylonského zajatia pre nás je, že Hospodin je spravodlivý Boh a trestá neposlušnosť, neveru (neverenie, „nevieru“) a modloslužbu nielen jednotlivcov, ale aj celých národov. Izrael na to zabudol, resp. nebral to do úvahy. Keď im Jeremiáš a ostatní proroci hovorili o trestoch, ktoré majú na izraelský národ prísť, neverili im. Boli presvedčení, že Boh na svoj ľud žiadnu takú pohromu ako babylonské vyhnanstvo nepripustí.

Chronológia obnovy

Väčšina súčasných biblistov datuje udalosti obnovy Izraela v systéme nášho letopočtu nasledovne (uvedené roky sú roky pred Kristom):

539	pád Babylona (Daniel 5:30)
539–538	prvý rok vlády Kýra v Babylone, Kýrov edikt (Ezdráš 1:1-4)
537	Zorobábel a prvá vlna návratu (Ezdráš kapitoly 1-6)
537	postavenie oltára (Ezdráš 3:1-3)
536	začiatok výstavby chrámu (Ezdráš 3:8)
536–530	protivenstvo voči obnove za Kýra (Ezdráš 4:1-5)
530–520 Kambysesa	pozastavenie výstavby chrámu (Ezdráš 4:24), z toho 530–522 za
	a Smerdisa, 522–520 za Dária Veľkého
520	pokračovanie v prerušenej výstavbe chrámu (Ezdráš 5:2)
520	udalosti z knihy proroka Haggea (Haggeus 1. kapitola)
516	chrám dokončený (Ezdráš 6:15)

483–471 udalosti z knihy Ester, kráľ Ahasvér je Xerxes I. Veľký (485–465);

457 Ezdráš a druhá vlna návratu (Ezdráš kapitoly 7-10) za kráľa Artaxerxa (Artaxerxes I. Longimanus)

445–444 (Nehemiáš 1:1) 20. rok kráľa Artaxerxa (Artaxerxes I. Longimanus), mesiac kislev[3)]

444 (Nehemiáš 2:1), 20. rok kráľa Artaxerxa (Artaxerxes I. Longimanus), mesiac nísan[3)] Nehemiáš pred kráľom

444 Nehemiáš a tretia vlna návratu (Nehemiáš 2:11)

444 hradby Jeruzalema dokončené za 52 dní (Nehemiáš 6:15), mesiac elúl[3)]

444–432 Nehemiáš spravuje Judeu 12 rokov ako vojvoda (Nehemiáš 5:14)

432 vracia do Nehemiáš nejaký čas späť u kráľa Artaxerxa (Nehemiáš 13:6) a následne sa Jeruzalema (Nehemiáš 13:7-31)

Okrem tohto väčšinového výkladu (ktorý kráľ je kto) existuje aj alternatívny výklad[4)], ktorému zodpovedá iné datovanie
B)
, ktorému sa tu však nevenujeme.

Biblické výpovede o týchto dejinách súdu, obnovy Izraela a o kráľoch tej doby

Kráľ Nabuchodonozor

Babylonský kráľ Nabuchodonozor sa podľa zvrchovaného Božieho rozhodnutia mal stať, a aj sa stal, nástrojom Božieho časného súdu nad Božím ľudom (Jeremiáš 21:7, 22:25, 27:6-8, 28:14, 29:10 v kontexte celej kapitoly, 32:28; Daniel 1:1-2; Ezdráš 5:12). Boh oznámil svojmu ľudu, že nemajú bojovať proti Nabuchodonozorovi a Chaldejcom, ale sa majú podvoliť tomuto Božiemu časnému súdu, že toto vyhnanstvo majú prijať a budú sa mať dobre: „*Takto hovorí Hospodin Zástupov, Boh Izraelov, všetkým prestehovaným, ktorých som prestehoval z Jeruzalema do Babylona: Stavajte domy a bývajte v nich, saďte záhrady a jedzte ich ovocie. Berte si ženy a ploďte synov a dcéry a berte i pre svojich synov ženy a svoje dcéry dávajte za mužov, aby rodili synov a dcéry, a množte sa tam, a nech vás neubúda! A hľadajte pokoj mesta, do ktorého som vás prestehoval, a modlite sa zaň Hospodinovi, lebo v jeho pokoji budete mať pokoj*
“ (Jeremiáš 29:4-7).

Boh tiež oznámil, že sa po sedemdesiatich rokoch vrátia: „*Lebo takto hovorí Hospodin: Lebo keď sa vyplní Babylonu sedemdesiat rokov, navštívim vás a splním pri vás svoje dobré slovo, totiž že vás navrátim na toto miesto* “ (Jeremiáš 29:10). Boh tiež oznámil, že vyhnanstvo bude mať pre Boží ľud výchovný účinok, že sa zmení ich tvrdé neverné srdce a obráti sa k Bohu: „ *Budete ma vzývať a pôjdete a budete sa mi modliť, a vyslyším vás. A budete ma hľadať a nájdete, keď sa po mne budete dopytovať celým svojím srdcom. A dám sa vám nájsť, hovorí Hospodin, a dovediem naspäť vašich zajatých a zhromaždím vás zo všetkých národov a zo všetkých miest, kam som vás zahnal, hovorí Hospodin, a navrátim vás na miesto, odkiaľ som vás odsťahoval* “ (29:12-14).

Nabuchodonozor bol bezbožný kráľ. V druhom roku jeho kraľovania sa mu sníval sen (Daniel 2:1), ktorý mu Daniel z Božej prozreteľnosti vyložil. Cieľom tejto nadprirodzenej udalosti bolo zjaviť Božiu zvrchovanosť. Keď Boh zjavil Danielovi tajomstvo kráľovho sna, Daniel velebil Božiu zvrchovanosť: „*Daniel odpovedal a riekol: Nech je meno Božie požehnané od veku až na veky, lebo jeho je múdrosť a sila. A on mení časy a doby, zosadzuje kráľov a ustanovuje kráľov; dáva múdrym múdrosť a vedomosť tým, ktorí znajú rozum* “ (Daniel 2:20-21). Toto vyznanie je hlboké a mocné, vyznáva vieru, že Boh má vládu nielen nad všetkým, čo sa týka jeho ľudu, ale aj nad celými dejinami všetkých národov sveta. Aj kráľ Nabuchodonozor sa stal

„kráľom kráľov, pretože mu Boh nebies dal
to
kráľovstvo i tú moc, i silu, i slávu“

(Daniel 2:37). V tom sne a jeho výklade bolo zjavené, že po Babylonskej ríši prídu ešte ďalšie tri svetové ríše. Videnie vrcholí tým, že tieto svetové ríše budú rozdrvené a Boh nastolí nebeské večné kráľovstvo (Daniel 2:44-45). Toto nadprirodzené videnie a Danielov výklad kráľa osvietilo a urobil pravdivé vyznanie: „ *Je vskutku pravda, že váš Boh je Bohom bohov a Pánom kráľov a zjavuje tajomstvá* “ (2:47). To by sa mohlo javiť tak, že Nabuchodonozor uveril v pravého Boha a obrátil sa. Že sa tak nestalo, prezrádzajú jeho následné skutky, modlárstvo (uctievanie zlatého obrazu – Daniel 3. kapitola).

Kráľ dokonca poslal na smrť Danielových priateľov za to, že odmietli uctievať ten zlatý obraz. Boh učinil veľký zázrak a týchto verných služobníkov zachránil z ohnivej pece. Keď kráľ videl tento zázrak a pochopil, že Boh ochraňuje svojich verných, opäť ho to osvietilo a urobil výborné vyznanie: „*Vtedy odpovedal Nabuchodonozor a riekol: Nech je požehnaný Boh Sadrachov, Mézachov a Abednégov, ktorý poslal svojho anjela a vytrhol svojich služobníkov, ktorí dúfali v neho tak, že neposlúchli ani rozkazu kráľovho, ale vydali svoje telá v záhubu, aby neslúžili ani aby sa neklaňali niktorému bohu okrem svojmu Bohu. …pretože nieto iného Boha, ktorý by mohol vytrhnúť ako on. …Kráľ Nabuchodonozor všetkým národom, ľuďom a jazykom, ktorí bývajú na celej zemi: Nech sa vám rozmnoží váš pokoj! Vidí sa mi byť slušným, aby som rozprával znamenia a divy, ktoré učinil pri mne Najvyšší Boh. Aké veľké sú jeho znamenia a aké mocné jeho divy! Jeho kráľovstvo je večným kráľovstvom, a jeho panstvo trvá z pokolenia na pokolenia* “ (Daniel 3:28-33). Aj toto vyznanie by sa nám mohlo zdať ako moment už konečného obrátenia Nabuchodonozora. Jeho následný život však o tom nesvedčí.

Nabuchodonozor sa z Božej zvrchovanej vôle stal kráľom, *„ktorý sa stal veľkým a mocným, aj eho veľkosť sa rozmohla a dosiahla až do neba, a jeho panstvo až po koniec zeme“* (Daniel 4:19). Kráľ však za to nebol vďačný Bohu, neuctieval pravého Boha, ale spyšnel. Za to ho čakal časný Boží súd, ktorý videl vo videní vo sne a ktorý mu vyložil Daniel (4. kapitola). Tento časný súd mal priviesť kráľa ku pokániu, aby poznal, že Najvyšší vládca je Boh („ *Najvyšší panuje nad kráľovstvom človeka a že komu chce, tomu ho dá* “ verš 22).

Daniel nielen sen vyložil, ale aj viedol kráľa k pokániu: „*Preto, ó, kráľu, prijmi moju radu a lám svoje hriechy spravodlivosťou a svoje neprávosti činením milosrdenstva utrápeným, ak by azda bolo nejako predĺženia tvojmu pokoju* “ (verš 24). Kráľ sa očividne nekajal, lebo všetko, čo videl vo sne, naňho prišlo (verš 25). Stalo sa mu to kvôli jeho pýche a nepokoreniu sa pred Bohom: „… *takto hovoril kráľ a riekol: Či nie je toto on, ten veľký Babylon, ktorý som ja vystavil, aby bol domom kráľovstva, v sile svojej moci, a aby bol na ozdobu mojej slávy?!* “ (verš 27).

Zlorečenie sa kráľovi naplnilo, jeho bytie sa zmenilo na bytie ako zvieraťa (4:28-30). Ku koncu tých dní sa vrátil kráľovi rozum a vyznával: „*A ku koncu tých dní, ja Nabuchodonozor, pozdvihol som svoje oči k nebesiam, a môj rozum sa navrátil ku mne, dobrorečil som Najvyššiemu a Živého na veky som chválil a oslavoval, ktorého panstvo je večným panstvom, a jeho kráľovstvo trvá z pokolenia na pokolenie. A všetci obyvatelia zeme sú počítaní ako čo by nič, a podľa svojej vôle činí s vojskom nebies i s obyvateľmi zeme, a nie je nikoho, kto by ho uderil po ruke a povedal mu: Čo to robíš? Toho istého času sa navrátil môj rozum ku mne, a čo do slávy môjho kráľovstva, i moja dôstojnosť i môj lesk sa navrátil ku mne, a hľadali ma moji radcovia a moji veľmoži, a zase som bol postavený nad svojím kráľovstvom a bola mi pridaná ešte väčšia sláva. Teraz teda ja Nabuchodonozor chválim, vyvyšujem a oslavujem Kráľa nebies, ktorého všetky diela sú pravdou a jeho cesty súdom, a ktorý tých, ktorí chodia v pýche, môže ponížiť* “ (4:31-34).

Či Nabuchodonozor v tomto predsavzatí srdca, v takejto viere a tomto vyznaní vytrval až do konca svojho života, sa z Písma už nedozvedáme. Toto vyznanie o Božej zvrchovanosti je však skvelým vyznaním a príkladom pre všetkých panovníkov tohto sveta všetkých čias i pre všetkých ľudí zeme.

Kráľ Balsazár

V Písme je *Balsazár* označovaný ako *Nabuchodonozorov syn* (Daniel 5:22) a *Nabuchodonozor* ako
Balsazárov otec
(Daniel 5, verše 2, 11, 13, 18). Nie je to však priamy pokrvný príbuzenský vzťah otec – syn, ale buď nepriamy príbuzenský vzťah, prípadne vzťah panovník – predchodca a panovník – následník.

Podľa sekulárnych historických (archeologických) zdrojov bol otcom Balsazára Nabonidus, babylonský kráľ. Nabonidus nebol Nabuchodonozorov potomok (príbuzný), trón si len privlastnil, uzurpoval.

Historické záznamy naznačujú, že Nabonidus si vzal za ženu jednu z Nabuchodonozorových dcér, čím by sa stal Nabuchodonozorovým zaťom.[2)] Takto by Balsazár bol Nabuchodonozorovým vnukom („po praslici“ nie „po meči“, čiže nie v mužskej rodovej línii, ale v ženskej línii). Pre Písmo je pomerne bežné, že sa vzťah predok – potomok (napríklad starý otec – vnuk) označuje pojmom otec – syn, pričom v tomto reťazci môže figurovať aj niekoľko nespomenutých generácií (potomkov).

Inou možnosťou je, že vzťah otec – syn odkazuje na vzťah predchodca – následník v zmysle úradu. V tomto prípade v zmysle kráľovského trónu.[2)] Ani takáto terminológia Písmu nie je cudzia. Ako príklad môžeme uviesť úrad proroka. Elizeovým biologickým otcom bol Šafat (1. kniha kráľov 19:16). Elizeus pritom nazval proroka Eliáša svojím otcom (2. kráľov 2:12).

Balsazár bol bezbožný človek a bezbožný kráľ. O jeho bezbožnosti svedčí už to, že bol vodcom sprisahancov, ktorí zabili následníka trónu Labaši-Marduka, vďaka čomu sa on i jeho otec Nabonid dostali na trón v Babylone. Jeho bezbožnosť a prevrátenosť bola veľká. Usporiadal hostinu, na ktorú dal priniesť nádoby z Božieho chrámu, ktoré do Babylona priniesol Nabuchodonozor (čo bolo podľa Božej zvrchovanej vôle, podľa ktorej však mali byť aj nádoby za kráľa Kýra vrátené do znovu postaveného chrámu po skončení vyhnanstva, Jeremiáš 27:21-22). Z týchto nádob pili a páchali modloslužbu (Daniel 5:1-4). Boh to však nenechal bez

potrestania.

Stal sa veľký zázrak: prsty ruky človeka napísali na stenu nápis („Mene, mene; tekel ufarsin“). Tento nápis vyložil Daniel. Najprv však pripomenul kráľovi, akú lekciu dostal Nabuchodonozor, jeho „otec“, od Boha a že Balsazár o tom všetkom vedel, avšak kráľ na to nič nedbal. Daniel oznámil kráľovi Boží verdikt, vyložil mu nápis, totiž že kráľ bol odvážený a bol nájdený nedostatočný, že jeho kraľovanie bolo ukončené a že Babylonské kráľovstvo bude rozdelené a dané Médom a Peržanom (Daniel 5:26-28). V tú istú noc bol zabitý Balsazár, kráľ Chaldejov, a Méd Dárius dostal kráľovstvo (5:30-31).

Králi Kýros a Dárius a ukončenie 70 rokov vyhnanstva

Kýros (v Roháčkovom preklade Cýrus) bol kráľom Perzie v rokoch 559–530 pred Kristom. Podľa viacerých sekulárnych zdrojov začiatkom októbra 539 pred Kristom jeho vojsko pod velením Méda Gobryasa vstúpilo do Babylona. Neskôr do mesta vstúpil aj Kýros so svojím sprievodom a bol tam vyhlásený, korunovaný za kráľa Babylona (Babylonie). Babylonia sa tak dostala pod perzskú nadvládu – stala sa súčasťou Perzskej ríše. Kýros v prvom roku kraľovania nad Babyloniou dekrétom (ediktom) z roka 538 (eventuálne 537) pred Kristom umožnil návrat Židom z babylonského zajatia späť do ich vlasti, do zasľúbenej krajiny. Tým sa naplnilo proroctvo Izaiáša (44:26-28): „… *staviam pevne slovo svojho služobníka, aby stálo, a radu svojich poslov vykonávam, ja, ktorý hovorím o Jeruzaleme: Bude obydlený! a o mestách Júdových: Budú vystavené! A jeho spustošeniny znova vybudujem; … ktorý hovorím o Cýrovi – Môj pastier. A vykoná všetko, čo sa mi bude ľúbiť, a povie o Jeruzaleme: Nech sa vystaví! a o chráme: Nech sa založí!* “

Kýros v roku 530 náhle zomrel. Kýros je v Božom slove, v prorokoch, priamou Božou rečou nazvaný Božím služobníkom, Božím pastierom. Zákon vydaný kráľom Perzskej ríše, len čo bol vydaný, už nebolo možné vziať späť či zmeniť/zvrátiť. Je to dôležité aj v súvislosti so snahami nepriateľov zo Samárie („za riekou“) zastaviť stavbu chrámu a obnovu Jeruzalema a krajiny.

Písmo (Daniel 5:30-31) uvádza, že keď bol zabitý chaldejský (babylonský) kráľ Balsazár, kráľovstvo (babylonské) dostal Méd Dárius (syn Ahasvéra – Daniel 9:1). Za tohto Dária bol Daniel pre intrigy hodený do jamy s levmi.

Tento kráľ Dárius bol zbožný, uctieval rovnakého Boha ako Daniel (Daniel 6:25-27). Za jeho vlády sa Danielovi vodilo dobre: „*A tomuto Danielovi sa dobre vodilo i v kráľovstve Dáriovom i v kráľovstve Peržana Cýra* “ (Daniel 6:28). Z tohto verša by sme mohli nadobudnúť dojem, že Kýrovo perzské kráľovstvo chronologicky nasledovalo po Dáriovom médskom kráľovstve. Historické záznamy uvádzajú, že Méd Dárius a Peržan Kýros vládli paralelne (popri sebe, vládli spolu), Kýros nad celou Perzskou ríšou, Dárius nad Babyloniou ako súčasťou Perzskej ríše ako miestodržiteľ.

Tento Dárius dostal kráľovstvo v Babylone po Balsazárovi v roku 539 pred Kristom a mal 62 rokov (Daniel 5:31). Danielovi vtedy už bolo asi 80 rokov. Tento Dárius vládol v Babylone ako miestodržiteľ, lebo v tejto dobe kráľom Perzie, Médska, Babylonie a iných krajín patriacich do Perzskej ríše bol Peržan Kýros (Ezdráš 5:13 – *„Ale potom v prvom roku Cýra, babylonského kráľa…“*). Právomoc Dária ako miestodržiteľa bola obmedzená. Vidieť to aj z toho, že edikt o návrate Židov do svojej vlasti vydal Kýros a nie

Dárius.

O Dáriovom miestodržiteľstve sa usudzuje podľa veršov Daniel 5:31 a 9:1. V týchto sa uvádza, že Méd Dárius nebol za kráľa korunovaný, ale kráľovstvo *dostal* (*Méd Dárius dostal kráľovstvo,* verš 5:31) a vo verši 9:1 sa píše, že
bol učinený kráľom nad kráľovstvom Chaldejov
(čiže
Babylončanov
). Ten, kto Dáriovi dal kráľovstvo, resp. učinil ho kráľom nad Babylončanmi (Chaldejmi), bol zrejme perzský kráľ Kýros, ktorý bol v októbri 539 vyhláseným (korunovaným) za kráľa Babylonie.

V prvom roku kraľovania Dária Daniel vyrozumel, že po sedemdesiatich rokoch sa skončí vyhnanstvo v Babylone, a modlil sa k Bohu (Daniel 9.kap.). Odpoveď na modlitbu prišla rýchlo a proroctvá sa naplnili: „*Potom prvého roku Cýra, perzského kráľa, aby sa naplnilo slovo Hospodinovo, povedané skrze ústa Jeremiáša, zobudil Hospodin ducha Cýra, perzského kráľa, a tak dal vyhlásiť po celom svojom kráľovstve, a to i písmom týmito slovami: Takto hovorí Cýrus, perzský kráľ: Hospodin, Boh nebies, mi dal všetky kráľovstvá zeme a on mi naložil, aby som mu vystavil dom v Jeruzaleme, ktorý je v Judsku. Preto kto je kde medzi vami zo všetkého jeho ľudu, Hospodin, jeho Boh, nech je s ním, a nech ide ta hore* “ (2. kronická 36:22-23, pozri aj Ezdráš 1:1-2 a celú kapitolu, ako aj Ezdráš 6:3 a v kontexte Ezdráš kapitoly 1 až 6). Tento Kýrov výnos ukončil 70 rokov vyhnanstva Židov v Babylone.

Keď Boh uvalil časný súd na svoj ľud a poslal ich do vyhnanstva, dal zničiť zasľúbenú zem aj chrám v Jeruzaleme, ale zasľúbil im aj svoje zľutovanie sa nad nimi a svoju milosť: „*Pamätaj na*

to, Jakobe, a Izraelu, lebo ty si môj služobník! Utvoril som ťa; ty si môj služobník. Ó, Izraelu; nebudeš u mňa zabudnutý! Zahladím tvoje prestúpenia ako hustý oblak a ako mrákavu tvoje hriechy. Navráť sa ku mne, lebo som ťa vykúpil! … lebo Hospodin vykúpil Jakoba a v Izraelovi sa nádherne oslávil!
“ (Izaiáš 44:21-23).

Záchrana Izraela nie je postavená na ich konaní, ale na Božej zvrchovanosti a milosti, na tom, o čom Boh sám rozhodol raz a navždy – mať svoj ľud. Súčasťou tohto plánu je aj obnova zemského Božieho ľudu, zemskej zasľúbenej vlasti, zemského Jeruzalema a chrámu: „*Takto hovorí Hospodin, tvoj vykupiteľ, a ten, ktorý ťa utvoril od života matky: Ja Hospodin činím všetko: sám rozprestieram nebesia, rozťahujem zem zo svojej vlastnej moci; marím znamenia márnotlachov a z veštcov robím bláznov; zavraciam múdrych späť a ich vedu obraciam na bláznovstvo; staviam pevne slovo svojho služobníka, aby stálo, a radu svojich poslov vykonávam, ja, ktorý hovorím o Jeruzaleme: Bude obydlený! a o mestách Júdových: Budú vystavené! A jeho spustošeniny znova vybudujem; ktorý hovorím hlbine: Vyschni! A obe tvoje rieky vysuším, ktorý hovorím o Cýrovi – Môj pastier. A vykoná všetko, čo sa mi bude ľúbiť, a povie o Jeruzaleme: Nech sa vystaví! a o chráme: Nech sa založí!*
“ (Izaiáš 44:24-28). Z tejto Božej reči je zrejmé, že Kýrov dekrét sa netýkal iba obnovy chrámu, ale aj obnovy Jeruzalema a obnovy zasľúbenej zeme (mestá Júdove budú znovu vystavané).

Kýros nebol iba nástrojom Božej zvrchovanej vôle. Boh ho nazýva aj „môj pastier“ (Izaiáš 44:28) a „môj pomazaný“, čiže *mesiáš* (Izaiáš 45:1). Hospodin hovorí, že pôjde pred Kýrom a vyrovná to, čo je nerovné, čo znamená, že mu pripraví cestu, aby Kýros mohol urobiť to, k čomu je určený. To sú mocné predobrazy Spasiteľa, Mesiáša, poslaného Izraelovi. Tak, ako Kýros je prostredníkom zemskej obnovy zemského Božieho ľudu (izraelského národa), tak Kristus je prostredníkom úplnej a konečnej obnovy (spásy) Božieho ľudu.

A v tom všetkom je mocne podčiarknutá Božia zvrchovanosť a naplnenie všetkého, čo si predsavzal (Izaiáš 45. kapitola). Je v tom aj predobraz spásy pohanov, pretože o Kýrovi Boh hovorí, že Kýros Boha neznal (verše 4 a 5), ale Boh ho zná a opásal ho. Je to ako so spásou pohanov: tí, ktorí boli ďalekí, stali sa blízkymi (Efezským 2:13), nemilovaná sa stala milovanou, tí, ktorí Boha nehľadali, tým sa dal Boh poznať (Izaiáš 65:1, Rímskym 10:20), ktorí neboli Božím ľudom, stali sa Božím ľudom (Rímskym 9:25).

V Božom pláne je všetko zvrchovane a pevne dané, ustanovené. Ani dĺžka trvania vyhnanstva v Babylone, 70 rokov (Izaiáš 23:15 a 17, Jeremiáš 29:10), nebola ľubovoľne zvolená. To, že Izrael bol vydaný do zajatia v Babylone, bolo Božím trestom za ich bezbožnosť a páchanie hriechov, súčasťou ktorých bolo aj nedodržiavanie „sobotného roku“, úpustu (prepustenia, vyhlásenia slobody) každý siedmy rok podľa Mojžišovho zákona (2. kniha kroník 36:21; Jeremiáš 34:12-22). Izrael porušoval toto prikázanie 490 rokov, teda nedodržal sobotný rok 70-krát. Dĺžku deportácie (zajatia v Babylone) preto stanovil Boh na 70 rokov.

Dĺžka babylonského zajatia

Bol to prorok Daniel, ktorý *vyrozumel z kníh počet rokov, o ktorých sa bolo stalo slovo Hospodinovo k prorokovi Jeremiášovi* o dĺžke trvania babylonského zajatia (Daniel 9:2). Vyrozumel, že počet týchto rokov je sedemdesiat. Keď tomuto porozumel, obrátil svoju tvár k Bohu, aby
ho
hľadal modlitbou a pokornými prosbami v pôste, v smútočnom vreci a v popole
(9:3). Vrúcne mu vyznával hriechy, neveru a neposlušnosť svojho ľudu (9:4-19) a prosil:
nechže sa pri všetkej tvojej spravodlivosti odvráti tvoj hnev a tvoja prchlivosť od tvojho mesta Jeruzalema,
vrchu tvojej svätosti
… (verš 16), …

daj svietiť svojej tvári nad svojou svätyňou, ktorá leží spustošená
(verš 17), …
učiň, neodkladaj pre samého seba, môj Bože, lebo tvoje meno je menované nad tvojím mestom a nad tvojím ľudom
(verš 19).

Daniel sa modlil za tri veci: *za izraelský národ, za mesto Jeruzalem* a *za chrám* (*svätyňu*). Všetky tri boli poškvrnené hriechom ľudu a všetky tri boli pod Božím hnevom a súdom. Kýrov edikt z roku 538 pred Kristom sa týkal návratu zajatých do zasľúbenej zeme, znova postavenia chrámu a obnovy ako takej vo všetkých tých troch zložkách, za ktoré sa Daniel modlil. Kýrovým ediktom bolo ukončené obdobie sedemdesiatich rokov babylonského zajatia. Jeho trvanie bolo presne také, aké Boh predurčil aj oznámil. To poukazuje na to, ako Boh zvrchovane riadi záležitosti svojho ľudu, ale aj dejiny všetkých národov sveta, aj tie najmocnejšie svetové ríše.

Keď spočítame dĺžku trvania vyhnanstva podľa sekulárnej histórie (605–538), dostaneme 68 rokov. Keď vezmeme do úvahy neistotu datovania začiatku aj konca doby vyhnanstva plus/mínus jeden rok (a že aj načatý rok sa v počítaní na roky počíta za rok), dostaneme sa na 70 rokov. Podčiarknime opäť, že autorita Písma vysoko prevyšuje autoritu sekulárnej histórie. Preto máme istotu, že rokov babylonského zajatia bolo naozaj 70. Nejde tu o zaokrúhlenie 68 na 70 rokov, lebo 70 rokov bolo vymeraných Izraelu ako Boží trest za zanedbanie úpustov počas 490 (70 krát 7) rokov. V datovaní histórie Izraela je istých práve týchto 70 rokov babylonského vyhnanstva.

Pozastavenie výstavby chrámu

V 4. kapitole knihy Ezdráš sa dozvedáme o neprajníkoch a nepriateľoch (z ľudu, ktorý do Samárie presťahoval asýrsky kráľ po odvedení Izraelcov Severného kráľovstva do asýrskeho zajatia), ktorí chceli zastaviť stavbu chrámu a obnovu Jeruzalema. Protivili sa navrátilcom – staviteľom a robili im zle, a to odo dní kraľovania Kýra až do druhého roka kraľovania Dária (perzského kráľa Dária Veľkého) – Ezdráš 4:5. To sa dialo aj za vlády kráľa Ahasvéra a perzského kráľa Artaxerxa (4:6-23). Perzský kráľ Artaxerxes dal zastaviť stavbu chrámu (4:21-23). Stavba chrámu bola zastavená až do druhého roku kraľovania perzského kráľa Dária (Dárius Veľký, do roku 520 pred Kristom). Kto boli títo králi *Ahasvér* a *Artaxerxes*? Kraľovali v období medzi Kýrom a Dáriom Veľkým. Koreláciou s poznatkami sekulárnej histórie by to pasovalo na perzských kráľov Kambysesa II. (v Ezdrášovi pod menom Ahasvér) a Smerdisa (v Ezdrášovi 4. kapitole pod menom Artaxerxes, čo je iný Artaxerxes ako ten v kapitolách 7 až 10).

Kráľ Ahasvér z knihy Ester

Kto bol tento kráľ Ahasvér? Pre objasnenie sa ponúkajú dva výkladové varianty: bol ním Xerxes Veľký alebo Dárius Veľký[B)]. V tomto článku sa prikláňame k väčšinovému výkladu, čiže že Ahasvérom z knihy Ester bol Xerxes Veľký.

Ezdráš a Nehemiáš

Biblické záznamy veľa nehovoria o udalostiach v Jeruzaleme a Izraeli (Judei) od roku 516 pred Kristom (rok postavania a posvätenia chrámu; Ezdráš 6:15-17) až po siedmy rok vlády kráľa Artaxerxa (457 pred Kristom), v ktorom do Jeruzalema prišiel Ezdráš (Ezdráš 7:1-8).
O Ezdrášovom fyzickom pôsobení v Jeruzaleme sa dozvedáme zo 7. až 10. kapitoly knihy Ezdráš aj z knihy Nehemiáš.

Peržan Artaxerxes sa ujal vlády v roku 464 pred Kristom. Za jeho vlády (464–424) a s jeho súhlasom do Jeruzalema prišli ako Ezdráš (druhá vlna návratu), tak aj Nehemiáš (tretia vlna návratu), aby obnovili chrámovú bohoslužbu, mesto Jeruzalem a jeho hradby, ako aj občiansky a náboženský život v Izraeli.

Ezdráš prišiel do Jeruzalema v roku 457 pred Kristom. Ezdráš bol poverený obnovou bohoslužby v Jeruzalemskom chráme (verš 10). Podrobne sa o jeho poverení a úlohe, ktorú mal splniť, píše v Ezdráš 7:1-26. Trinásť rokov po Ezdrášovi v roku 444 pred Kristom prišiel z poverenia Artaxerxa do Jeruzalema aj Nehemiáš. Podľa všetkého sa obaja narodili v babylonskom zajatí.

Hlavným zdrojom informácií z medziobdobia rokov 516–465 pred Kristom je Esterin príbeh zapísaný v Knihe Ester, ktorá pokrýva približne obdobie rokov 485–465 pred Kristom. Kniha Ester sa však zaoberá len príbehom Židov, ktorí sa späť do svojej domoviny nevrátili. Kniha Nehemiáš začína až rokom 444 pred Kristom.

Za vlády kráľa Artaxerxa boli Jeruzalem a hlavne jeho hradby stále v rozvalinách. Nehemiáš, ktorý bol v babylonskej krajine na hrade v Susane pohárnikom u kráľa Artaxerxa (Nehemiáš 1:2-3), sa to dozvedel od *pozostalých zo zajatia* (1:2). Nehemiáš patril medzi nenavrátených Židov.

Kráľ Artaxerxes na istý čas povolil Nehemiášovi návrat do Judska, aby znovu vystaval mesto Jeruzalem a jeho hradby. To sa udialo v dvadsiatom roku kraľovania Artaxerxa (Nehemiáš 1:1, 2:1), ktorý to rok spadá do roku 444 pred Kristom, teda približne 95 rokov po Kýrovom edikte.

Hlavnou úlohou a poverením Nehemiáša bola výstavba múrov, mestských hradieb a samotného mesta. Jeruzalem a predovšetkým jeho múry boli ešte aj v týchto rokoch v rozvalinách. Spolu s Nehemiášom prišla aj posledná vlna Židov – navrátilcov z babylonského vyhnanstva.

Pod Nehemiášovým vedením bol obnovený Jeruzalem a jeho hradby. Nehemiáš sa zo svojej jeruzalemskej misie v tridsiatom druhom roku kráľa Artaxerxa (v roku 432 pred Kristom) na nejakú dobu vrátil späť ku kráľovi Artaxerxovi a potom *po nejakom čase* zase prišiel do Jeruzalema (Nehemiáš 13:6-7).

Ezdráš spolu s Nehemiášom v chráme obnovili bohoslužbu podľa poriadku ustanoveného Mojžišovým zákonom (Nehemiáš 12:27-30, 44-47) a ustanovili aj poriadok každodenného a spoločenského života Izraela (Nehemiáš kapitoly 8 až 13). Definitívne k tomu došlo až po druhom Nehemiášovom príchode do Jeruzalema, lebo počas jeho neprítomnosti došlo k tomu, že dom Boží bol opustený (13:11). Za ukončenie stavebných prác, obnovy chrámovej bohoslužby a náboženského a spoločenského života sa považuje rok 433 alebo 432 pred Kristom.

Nehemiáš bol všetkým ľudom uznaným vojvodom v Júdovi od dvadsiateho roku až do tridsiateho druhého roku kráľa Artaxerxa, teda v rokoch 444 až 432 pred Kristom.

Danielove proroctvá

V dejinách spásy Božieho ľudu (zo Židov i pohanov), s ktorým bude Boh prebývať v novom Jeruzaleme, zohráva vyvolený zemský Boží ľud, národ Izrael, významnú a výnimočnú úlohu. Tento národ je zemským predobrazom pravého duchovného Izraela – skutočného Božieho ľudu. Preto je Boh tomuto ľudu verný a koná s ním podľa zasľúbení abrahámovskej zmluvy, teda podľa milosti. Presnejšie povedané, koná tak kvôli *ostatku Izraela* (v každom čase, v každej generácii *má Boh v Izraeli zostatok podľa vyvolenia milosti* – Rímskym 11:5). Čiže kvôli tým, ktorí sú synmi zasľúbenia (to znamená podľa vyvolenia milosti), koná Boh milostivo s celým Izraelom (ako národom, ako etnikom). Pretože Izrael je zároveň aj pod zákonom (Mojžišovým zákonom ako zmluvou skutkovej poslušnosti, ktorý bol pridaný pre prestúpenia ako pestún vedúci ku Kristovi), tak súčasťou Božieho konania s týmto národom je aj výchova a časné Božie súdy (tresty) za neveru a neposlušnosť. Toto Božie konanie s týmto národom mocne zjavuje a veľkolepo oznamuje aj prorok Daniel
.

Videnie o štyroch svetových ríšach

V druhom roku kraľovania Nabuchodonozora sa babylonskému kráľovi sníval sen, ktorý mu vyložil Daniel (Daniel 2. kapitola). Účelom tohto videnia a Danielovho výkladu bolo Božie oznámenie budúcich udalostí (Daniel 2:29).

Prvý dôležitý bod výkladu sna je v tom, že Nabuchodonozor sa stal kráľom kráľov a jeho ríša v tom čase bola najmocnejšou veľmocou sveta preto, lebo to tak Boh chcel vo svojej zvrchovanej vôli (2:37-38). Boh zjavil v tomto videní, že po Babylonskej ríši príde *druhé kráľovstvo* , nižšie ako babylonské kráľovstvo, a po ňom *tretie* , ktoré bude celosvetovou ríšou (2:39). Po *treťom kráľovstve* príde *štvrté* , ktoré rozdrví a poláme všetko. Zároveň však toto štvrté kráľovstvo bude čiastočne silné a čiastočne krehké a bude rozdelené (2:40-43).

Zjavenie budúcnosti vrcholí tým, čo sa stane potom: „*A za dní tých kráľov ustanoví Boh nebies kráľovstvo, ktoré nebude skazené nikdy až na veky. A to kráľovstvo nebude ponechané inému ľudu. Rozbije všetky tie kráľovstvá na prach a učiní im koniec, ale ono bude stáť až na veky. Lebo si videl, že sa od vrchu odtrhol kameň, ktorý nebol v rukách, a rozbil na prach železo, meď, hlinu, striebro i zlato. Veľký Boh oznámil kráľovi, čo bude po tomto. A sen je istý, a jeho výklad je verný* “ (Daniel 2:44-45).

Zmyslom tejto výpovede o budúcnosti je to, že všetky zemské ríše a veľmoci zaniknú, pretože

ich porazí a rozdrví nebeské kráľovstvo, ktoré jediné bude večné. Daniel prorokoval o budúcnosti svetových ríš, o budúcnosti sveta. Jeho proroctvo sa týka dvoch období. *Prvé obdobie*
sa týka nastávajúcich storočí až po prvý príchod Krista. Nazveme ho (pracovne, ako pomôcku) „historická budúcnosť“. Z pohľadu Daniela a Nabuchodonozora to bola Bohom predpovedaná budúcnosť. Z nášho pohľadu je to už história, ktorá sa stala presne podľa tejto predpovede.

Prvé kráľovstvo z tohto videnia je Babylonská ríša, *druhé kráľovstvo* je Médesko-Perzská ríša, *t retie kráľovstvo*
je Grécka ríša a
štvrté
Rímska ríša,
Druhé obdobie
sa týka budúcnosti, ktorá súvisí s druhým príchodom Krista. Nazveme ho (pracovne, ako pomôcku) „eschatologická budúcnosť“, pretože sa týka „posledných časov“ či inak povedané „skonania vekov“. Toto obdobie predstavuje budúcnosť nielen pre Daniela vtedy, ale aj pre nás žijúcich v súčasnosti. To, že videnie opísané v druhej kapitole knihy Daniel má nielen historický, ale aj eschatologický rozmer, vieme podľa predpovede o nebeskom kráľovstve.

Nebeské kráľovstvo prišlo za prvého Kristovho príchodu neviditeľne. Prišlo v dobe Rímskej ríše (štvrté kráľovstvo z videnia) a zatiaľ existuje v srdciach znovuzrodených Božích detí vo forme pokoja a radosti, ktoré svet nepozná. Až za druhého príchodu Pána (Krista) príde nebeské kráľovstvo v moci a sláve. Preto je naplnenie tohto videnia a Danielovho výkladu odložené na posledné časy. Keď sa naplní, stane sa to, že svetová ríša tej doby, ktorá ponesie principiálne vlastnosti týchto štyroch ríš (lebo všetky štyri kráľovstvá „rozdrtí kameň“ a stane sa to „za dní týchto kráľov“, teda sa to netýka len štvrtej ríše), bude porazená, rozdrvená Kristom. Táto prorocká predpoveď (Nabuchodonozorovo videnie a Danielov výklad) o svetových ríšach a ukončení ich vlády sa opakuje, rozvíja a upresňuje v následných Danielových videniach.

Danielovo videnie o štyroch zvieratách

V prvom roku kraľovania Balsazára, babylonského kráľa (približne o 50 rokov neskôr od prvého videnia), mal Daniel videnie vo sne. Toto videnie sa rovnako, ako to prvé, týka štyroch svetových ríš. Vystupujú v ňom štyria králi (Daniel 7:17). Prvé zviera, lev je kráľ Babylonskej ríše. Druhé zviera, medveď reprezentuje Perzskú (Médsko-Perzskú) ríšu. Tretie zviera, leopard reprezentuje Grécku (Macedónsko-Grécku) ríšu. Štvrté zviera, iné od predchádzajúcich troch, hrozné a silné, reprezentuje Rímsku ríšu. Až po príchod Rímskej ríše sa toto videnie týka „historickej budúcnosti". V súvislosti s Rímskou ríšou toto videnie obsahuje aj 10 rohov (kráľov), z ktorých 3 budú vylomené keď vystúpi malý roh spomedzi tých desiatich. Táto časť videnia sa týka posledných časov (má eschatologický rozmer)

Aj v tomto videní nahradí vládu týchto štyroch zemských ríš nebeské kráľovstvo: „*Ale kráľovstvo dostanú svätí Najvyšších, a držať budú kráľovstvo až na veky a až na veky vekov* " (Daniel 7:18). Táto časť videnia sa tiež týka „eschatologickej budúcnosti" (Daniel 7:9-14). Ten malý roh, ktorý povstal spomedzi tých desiatich, „ten roh viedol vojnu so svätými a premáhal ich". Toto sa týka posledných časov. Z toho vyplýva, že v posledných časoch povstane, alebo naberie moc svetová ríša na spôsob Rímskej ríše (7:23).

Z toho štvrtého kráľovstva povstane desať kráľov (10 rohov) a po nich povstane iný, ktorý bude rozdielny od predošlých, a poníži troch kráľov (7:24). Tento kráľ bude viesť vojnu so svätými a bude ich premáhať (7:21). A bude vravieť slová proti Najvyššiemu a unaví svätých Najvyšších a bude pomýšľať na to, že premení časy a zákon. A budú vydaní do jeho ruky až do času a čias a do polovice času (7:25). „*Ale potom zasadne súd, a odnímu jeho panstvo, aby ho vyplienili a zahubili až do konca. A kráľovstvo, panstvo a veličenstvo kráľovstiev pod všetkými nebesami bude dané ľudu svätých Najvyšších; jeho kráľovstvo je večným kráľovstvom, a všetky panstvá budú jemu slúžiť a poslúchať ho* " (Daniel 7:26-27). Je jasné, že tieto udalosti sa týkajú budúcnosti, doby na konci časov.

Danielovo videnie o baranovi a kozlovi a budúcich veciach

V treťom roku kraľovania Balsazára, babylonského kráľa, mal Daniel opäť videnie (Daniel 8:1). Vystupoval v ňom baran a kozol. Videnie vyložil Dávidovi archanjel Gabriel. Videnie sa týkalo čiastočne „historickej budúcnosti“ a čiastočne „eschatologickej budúcnosti“ („*videnie sa vzťahuj e na čas konca“*
– Daniel 8:17,
„Hľa, oznámim ti to, čo bude po tom hneve, lebo na určený čas bude koniec“
– 8:19). Aj v tomto videní sú prítomné svetové ríše: „
Baran, ktorého si videl, ktorý to mal tie dva rohy, sú králi Médov a Peržanov
“ (8:20). „
A kozol, ten chlpatý, je grécky kráľ, a veľký roh, ktorý bol medzi jeho očami, je prvý kráľ
“ (8:21). Kozol reprezentuje Macedónsku (Grécku) ríšu a veľký roh Alexandra Veľkého. „
A to, že bol roh zlomený, a že štyri iné rohy povstali miesto neho, znamená, že z toho istého národa povstane štvoro kráľovstiev, ale už nie v jeho sile
“ (8:22). Štyri rohy reprezentujú štyri kráľovstvá, ktoré vznikli rozpadom Gréckej ríše po smrti Alexandra Veľkého.

Daniel 8:23-25 následne hovorí o nástupe ďalšieho kráľa. Táto časť videnia čiastočne môže zodpovedať „historickej budúcnosti“ (z nášho pohľadu zemským dejinám) a týkať sa nástupu Rímskej ríše, ale zreteľne sa javí aj jej eschatologický rozmer. O tomto kráľovi, ktorý má povstať, je prorokované, že „*vykoná všetko a zahubí mocných i ľud svätých*“ (8:24) a „*zahubí mnohých, ba ešte i na Knieža kniežat povstane, ale bude skrúšený*
“ (8:25). To sú očividne udalosti „eschatologickej budúcnosti“ (posledných časov). O tom, že to tak je, svedčí aj príkaz daný Danielovi
„zavrieť toto
videnie“
s vysvetlením, že „
sa vzťahuje na dobu o mnoho dní
“ (8:26).

Danielovo proroctvo o 70 týždeň-rokoch (70 „sedemročí“)

V prvom roku Méda Dária, babylonského kráľa (miestodržiteľa za perzského kráľa Kýra), Daniel vyrozumel (Daniel 9:1-2), že trvanie babylonského vyhnanstva, ako aj trvanie spustošenia Jeruzalema bude 70 rokov, teda sa čoskoro skončí. Preto sa vrúcne modlil (9:3-19). Kým sa ešte Daniel modlil, priletel archanjel Gabriel a dal Danielovi rozumieť tajomstvu budúcnosti (9:20-22): „*Sedemdesiat týždňov je vymerané vzhľadom na tvoj ľud a na mesto tvojej svätosti, uzavrieť prestúpenie a zapečatiť hriech, pokryť neprávosť a priviesť spravodlivosť vekov, zapečatiť videnie i proroctvo proroka a pomazať svätyňu svätých. A vedz a rozumej, že odkedy vyjde slovo navrátiť Izraela a vystaviť Jeruzalem až po pomazaného vojvodu, bude sedem týždňov, a šesťdesiatdva týždňov, a zase bude vystavená ulica i priekopa, a to sa bude diať v úzkosti časov. A po šesťdesiatich a dvoch týždňoch bude vyťatý pomazaný, a niet mu. – A mesto i svätyňu skazí ľud vojvodu, ktorý príde a jeho koniec bude ako záplava a vojna až do konca, určené pustošenia. A uzavrie pevnú zmluvu s mnohými za jeden týždeň a v polovici toho týždňa urobí to, že prestane bitná obeť aj obetný dar obilný, a na krídle ohavností ponesie sa pustošiteľ, a to až sa úplná záhuba a to, čo je určené, vyleje na pustošiteľa* “ (Daniel 9:24-27).

Toto proroctvo či videnie, nadprirodzene dané Danielovi, sa týka sedemdesiatich „týždeň-rokov“ Božích zvrchovaných rozhodnutí nad Izraelom. Časť tohto obdobia (69 týždeň-rokov) sa týka „historickej budúcnosti“ (z nášho pohľadu už dejín), časť (posledný týždeň-rok) sa týka „eschatologickej budúcnosti“ (konca časov, posledných dní). Eschatologická budúcnosť sa netýka len Izraela (ako etnika či ostatku z Izraela posledného pokolenia), ale sa týka aj Cirkvi (svätých zo Židov i pohanov) a všetkých ostatných národov sveta. V tomto proroctve má jeden týždeň-rok dĺžku trvania sedem „prorockých“ (nie kalendárnych) rokov.

Jeden Danielov prorocký rok má 360 (nie 365) dní.[C)] Danielových 69 týždňov je (69x7=) 483 prorockých rokov, čo je (krát dní 360 delené 365 dní =) 476 kalendárnych rokov. Týchto 69 „týždňov“ má uplynúť od „ *odkedy vyjde slovo navrátiť Izraela a vystaviť Jeruzalem“* až po „ *až po pomazaného vojvodu* “, keď „ *bude vyťatý pomazaný, a niet mu* “. Pomazaný vojvoda je Mesiáš, Kristus. Má sa za to, že koniec 69 „týždňov“ je Kristovo ukrižovanie. Má sa za to, že začiatok obdobia 69 „týždňov“ súvisí s obnovou, a teda niektorým kráľovským ediktom.

V takzvanom väčšinovom výklade, ktorý sme opísali vyššie, by to vychádzalo na edikt kráľa Artaxerxa (Longimana) a rok 444 pred Kristom (pozri Ezdráš 6:14 – „*A teda stavali a dokončili z rozkazu Boha Izraelovho a z rozkazu Cýra, Dária a Artaxerxa, perzského kráľa* “). Obdobie 69 týždňov je rozdelené na prvých 7 týždňov a 62 týždňov. Prvých 7 týždňov (49 Danielových prorockých rokov, približne 48 kalendárnych rokov) by mohlo zodpovedať trvaniu obnovy [postavenie chrámu, obnova Jeruzalema a jeho hradieb, obnova krajiny („miest Júdových“)].

Posledný Danielov prorocký „týždeň“ (posledných 7 prorockých rokov, 7x360 = 2520 dní) sa týka „eschatologickej budúcnosti“ (posledných časov), teda je ešte len pred nami. V Danielovom proroctve v týchto 70 „týždňoch“ nijako nefiguruje obdobie od Kristovho ukrižovania (respektíve od zničenia chrámu a Jeruzalema Rimanmi) po začiatok posledného (sedemdesiateho) Danielovho týždňa. O období medzi prvým a druhým príchodom Krista Danielovi nebolo nič zjavené. Táto časť proroctva: „*A mesto i svätyňu skazí ľud vojvodu, ktorý príde*“ sa však týka aj „historickej budúcnosti“ (vyplnila sa, keď Rimania pod velením Títa zničili chrám i Jeruzalem) a týka sa aj „eschatologickej budúcnosti“.

Časť proroctva: „… *ktorý príde a jeho koniec bude ako záplava a vojna až do konca, určené pustošenia. A uzavrie pevnú zmluvu s mnohými za jeden týždeň a v polovici toho týždňa urobí to, že prestane bitná obeť aj obetný dar obilný, a na krídle ohavností ponesie sa pustošiteľ, a to až sa úplná záhuba a to, čo je určené, vyleje na pustošiteľa* “ sa týka už len „eschatologickej budúcnosti“.

Danielovo proroctvo v kapitole 11

Aj toto proroctvo sa čiastočne týka „historickej budúcnosti“ a čiastočne aj posledných časov. Aj toto proroctvo sa týka svetových ríš a kráľov. Je však oveľa podrobnejšie ako tie predchádzajúce.

Danielovo proroctvo v kapitole 12

Toto proroctvo sa týka konca časov („eschatologickej budúcnosti“).

Drahoslav Vajda a Peter Vajda

Poznámky (A–C) a zdroje (1–7)

A) Asýrčania a Babylončania odvádzali z dobytých a obsadených krajín obyvateľstvo do svojich krajín ako zajatcov. Kýros (a všeobecne Peržania) však takto s porazeným obyvateľstvom nezaobchádzal (a podobne aj Artaxerxes, pozri Nehemiáš 2:5-9). Umožnili zajatému obyvateľstvu návrat do ich vlasti a dovolili im postaviť chrám ich Bohu, ktorého uctievali, a mesto a jeho hradby. Tak sa to udialo aj izraelskému národu. V tej dobe národ, ktorý nemal chrám, v ktorom by uctieval svojho boha, ktorého vyznával, akoby ani nebol národom.

B) V alternatívnom výklade[4)] je kráľom Ahasvérom z knihy Ester nie Xerxes I. Veľký, ale Dárius Veľký a zároveň je Dárius Veľký aj kráľom Artaxerxom z Ezdráša 7. až 10. kapitoly a z knihy Nehemiáš. V tomto pohľade sa datovanie udalostí od dokončenia chrámu v druhom roku kráľa Dária Veľkého (Ezdráš 6:15) posúva (skracuje) približne o 80 rokov. Zároveň vo verši Ezdráš 6:14 sú králi Dárius a Artaxerxes jeden a ten istý kráľ.

C) V Babylone aj počas babylonského vyhnanstva Židov sa používali dva kalendáre: *občian sky kalendár*
, ktorý bol lunisolárny, teda rok v ňom trval približne 365 dní, a
úradný kalendár,
ktorý bol lunárny, teda rok v ňom trval presne 360 dní. Danielovo proroctvo o sedemdesiatich „sedemročiach“ („týždeň-rokoch“, čo je obdobie siedmich rokov) sa riadi lunárnym kalendárom, teda jeden rok má v tomto proroctve trvanie 360 dní. Sedemdesiat rokov židovského vyhnanstva v Babylone, o ktorých prorokovali proroci (Izaiáš, Jeremiáš), ktoré sa aj vyplnili, je 70 lunisolárnych rokov (rok o dĺžke zhruba 365 dní).

1) *Stručná história izraelského národa*, 3. časť, *Solas* číslo 62, jar 2024, str. 31

http://casopis.solas.sk/vyucovanie/strucna-historia-izraelskeho-naroda-3-cast

2) Keaton Halley (2015) Belshazzar: The second most powerful man in Babylon – How archaeology vindicated the Bible's curious claims about King Belshazzar. Creation 37(3):12–15 (júl 2015),
https://creation.com/archaeology-belshazzar

3) Hebrew Calendar explained: https://www.wednesdayintheword.com/the-hebrew-calendar/

4) Austin (2008) Is Darius, the king of Ezra 6:14–15, the same king as the Artaxerxes of Ezra 7:1? Journal of Creation 22(2):46–52, 2008. https://creation.com/darius-is-artaxerxes

5) Peter Vajda, *Zmluva zasľúbení,* vyd. SOLAS, Žilina 2017, ISBN 978-80-971486-1-4

6) Samuel J. Schultz, *Starý zákon mluví*, Czech Edition 1991 BEE International, Viena, Austria

7) J. C. Douglas (editor) a kol., *Nový biblický slovník*, Návrat domů, Praha 1996, ISBN 80-85495-65-1